

3. **Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2013 рік** [Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», USAID. – К., 2014. – 80 с.

4. Свердан М. М. **Формування доходів місцевих бюджетів в Україні: сучасні тенденції та можливості удосконалення** / М. М. Свердан // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту : науковий журнал. – 2009. – № 1. – С. 245–266

5. **Виконання Державного бюджету** [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>

6. Дем'янчук О. І. **Фіскальний потенціал місцевих бюджетів України** / О. І. Дем'янчук // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2011. – № 4(55) – С. 121-128

Рецензент: д.е.н., професор Стельмащук Л. М.

УДК 502.72(477)

І. І. ПАВЛОВА

СТВОРЕННЯ ТРАНСКОРДОННИХ БІОСФЕРНИХ РЕЗЕРВАТІВ В УКРАЇНІ

В статті дано характеристику транскордонного біосферного резервату (ТБР). Обґрунтовані його завдання у збереженні біотичного різноманіття і сприянні сталому розвитку, рекреації та туризму. Досліджено екологічну мережу західної України, зокрема Волинської області, яка включає українсько-польсько-білоруський білатеральний резерват.

In the given article characteristic transboundary biosphere reserve (TBR). Grounded its task in preserving biotic diversity and promoting sustainable development, recreation and tourism. Studied ecological network of western Ukraine, including Volyn region, which includes the Ukrainian-Polish-Belarusian bilateral Reserve.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічна мережа, біосферний резерват.

©Павлова І. І. – аспірант Національного університету водного господарства та природокористування

Україна бере участь у транскордонному природоохоронному співробітництві в рамках виконання заходів Програми ЮНЕСКО «Людина і Біосфера» і Конвенції про захист всесвітньої культурної та природної спадщини Всесвітньої природної спадщини відповідно.

Мета статті. Дослідження процесу створення транскордонних біосферних резерватів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Головною метою створення транскордонних біосферних резерватів (ТБР) є розвиток міждержавного співробітництва з вирішенням питань спільного інтересу щодо забезпечення сталого соціально-економічного розвитку територій із збереженням сталого соціально-економічного розвитку територій із збереженням в їх межах природних комплексів і об'єктів. Вони виконують три основні функції:

- охорону спрямовану на збереження ландшафтів, екосистем і генетичного біорізноманіття;

- розвиткову, тобто сприяння формам розвитку, які можна вважати соціально, культурно та екологічно сталими;

- матеріально-технічного забезпечення, через реалізацію освітньої діяльності, підготовку, дослідження та моніторинг місцевих, регіональних, національних і глобальних питань, пов'язаних з охороною, сталим розвитком.

Реалізація цих цілей можлива через розподіл територій біорезерватів на 3 зони, а саме:

- А-ядра (центральна), у межах якої збереглися найбільш цінні природні комплекси, що підлягають правовій охороні, наданої юрисдикцією держави (категорію I та II за даними Всесвітнього союзу охорони природи), наприклад національні парки, резервати. У цій категорії, в основному, здійснюється наукові дослідження та моніторинг природних процесів і стан навколишнього середовища. Зоною ядра може бути, як велика площа, так і декілька дрібніших.

- Б-буферна, що охоплює територію зі статусом охорони нижчого рівня. У цій зоні можливе проведення досліджень, розвиток туризму, а також стала господарська діяльність. Ця зона призначена до розробки нових форм охорони природи, а також сприяння економічної діяльності, яка базується на принципах сталого розвитку;

- В-перехідна (транзитна), тобто зона традиційного землекористування, де впроваджуються рекомендації щодо сталого господарювання, які випливають з охорони зони ядра.

Ідея створення мережі Біосферних резерватів була сформульована Генеральною конвенцією ЮНЕСКО в 1970 році. Вона виникла з необхідності забезпечення в мінливому навколишньому середовищі доступності територій для наукових досліджень та моніторингу змін навколишнього середовища.

Відповідно до прийнятої програми Біосферний резерват має займати велику площу та охоплювати не тільки характерні типи природних біомів – особливо цінних природних зон, а також риси гармонійного ландшафту з традиційним землекористуванням та змінені, або деградовані екосистеми, які можна відновити до стану, близького до природного.

Після Саміту Землі в Ріо-де-Жанейро в 1992 році приділено більше уваги важливості культури та місцевих традицій в галузі охорони навколишнього середовища. Це знайшло своє відображення на Міжнародній конференції з біосферних резерватів в Севільї в 1995 році, де визначено напрямки розвитку резерватів, беручи до уваги необхідність узгодження їх завдань із соціально-культурними умовами життя місцевого населення. Під час конференції схвалено Рамковий Статут Мережі резерватів Біосфери.

Біосферні резервати створюються Міжнародною координаційною радою з Програми «МАБ» (ІСС) на прохання зацікавленої держави. Міжнародна координаційна рада здійснює також періодичний огляд (кожні 10 років). Якщо резерват не відповідає умовам Статуту і немає можливості усунення недоліків протягом короткого часу, він втрачає свій статус.

Мережа резерватів почала створюватися в 1976 році. Цей статус отримали як великі національні парки (Єллоустонський НП, «Рокі-Маунтін» НП в США), так і не великі: Біловезький НП, Бабягурський НП, резерват «Озеро Лукнайо» в Польщі. Світова мережа біосферних резерватів на сьогодні включає 291 об'єкт у 119 країнах у тому числі 14 транскордонних.

У 90-роках створено два ТБР – Дунайський біосферний заповідник (Одеська область) увійшов до складу україно-румунського ТБР «Дельта Дунаю», Ужанський національний природний парк (Закарпатська область) разом з регіональним

ландшафтним парком «Надсянський» (Львівська область) стали частиною україно-польсько-словацького ТБР «Східні Карпати».

В 2007 році у Список Всесвітньої природної спадщини рішенням 31-ї сесії Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включено транскордонний україно-словацький природний об'єкт «Букові праліси Карпат», до складу якого з українського боку увійшли найцінніші ділянки Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного природного парку.

Комітетом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в ході 35-ої сесії у червні 2011 року було прийнято рішення про розширення території об'єкту «Букові праліси Карпат» з включенням до його складу німецької частини та зміною назви об'єкту на «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини».

Наразі здійснюється робота з подальшого розширення букових лісів за рахунок, низки інших добре збережених лісів в Європі, а також за рахунок тих, що знаходяться на територіях наших національних природних парків «Синевир», «Зачарований Край», Подільські Товтри, природних заповідників «Горгани» та «Розточчя».

У 2011 році ЮНЕСКО прийняло рішення про включення біосферного резервату «Розточчя» (Україна) до Всесвітнього списку біосферних резерватів ЮНЕСКО. Польській стороні запропоновано поновити роботи щодо створення своєї частини майбутнього транскордонного українсько-польського біосферного резервату в регіоні Розточчя відповідно до попередніх домовленостей керівництва Львівської області України та Люблінського воєводства Польщі. Наразі розробляється спільна номінація щодо створення українсько-польського біосферного резервату «Розточчя».

До всесвітньої мережі біосферних резерватів від України включені також біосферні заповідники Чорноморський, «Асканія-Нова» та «Карпатський». Проводяться консультації щодо створення ТБР у Басейні ріки Тиса (Україна-Угорщина), у Марамороських Карпатах (Україна-Румунія), у басейні ріки Дністер (Україна-Молдова) та у басейні ріки Прип'ять (Україна-Білорусь).

Українсько-польсько-білоруський ТБР «Західне Полісся» був започаткований у 2012 році. Він розташований на території України, Польщі та Білорусі і займає площу 2600 м.кв. Це другий в Європі та Третій у світі тристоронній

Транскордонний біосферний резерват. Географічно він включає три об'єкти, які з початку десятиліття існували на території українсько-польсько-білоруського прикордоння.

В Україні – це створений в тому ж році Шацький біосферний резерват, що включає територію шацького національного природного парку. В Польщі – це створений у 2002 році БР «Західне Полісся», що охоплює територію Ленчинсько-Влодавського поозер'я і Польської Долини Західного Бугу. У Білорусі – це територія республіканського заказника «Прибузьке Полісся», де в 2004 році був створений БР «Прибузьке Полісся».

На час започаткування транскордонного біосферного резервату (ТБР) «Західне Полісся» Бюро ЮНЕСКО МАБ у Парижі визнало, що слід зачекати утворення третьої, білоруської частини ТБР. У червні 2004 року, в Парижі, представники Білорусі, Польщі та України домовилися про спільне фінансування проекту. Натомість у листопаді того ж року, в Варшаві, було скликане перше засідання Тимчасового Керівного Комітету ТБР «Західне полісся», за участю представників України, Польщі та Білорусі.

Це дало можливість узгодження скликання тристоронньої робочої групи для підготовки номінаційної заявки до ЮНЕСКО для утворення ТБР «Західне Полісся». У 2007 році представниками МАБ України, Польщі та Білорусі було приготовлено інший варіант угоди між трьома країнами, яка стосується Транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся».

Важливою подією в історії формування резервату стало підписання 28 жовтня 2011 року, в м. Київ українсько-польсько-білоруської угоди про створення транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся». А вже 9-12 липня 2012 року Міжнародна координаційна рада Програми «МАБ» ЮНЕСКО на зустрічі в Парижі включила його до списку Біосферних резерватів. Статус Транскордонного біосферного резервату ЮНЕСКО підтверджує виняткові природні цінності та значення цієї території в збереженні і підтримці біорізноманіття в Європі і в світі.

До складу ТБР «Західне Полісся» з українського боку увійшов Шацький біосферний резерват організований на базі Шацького національного природного парку та прилеглих до нього територій площею 75 тис.га. В основу його створення було покладено управління екомережами та її управлінням у Волинській області.

В цілому у Волинській області визначено 5 основних ядер екомережі. Це території, які мають спільні транскордонні елементи Національної екомережі та входять і у Всеєвропейську екомережу: озерний комплекс Шацького району; водно-болотний комплекс Любешівського району; болотний комплекс Маневиччини; суміжна з Республікою Польща територія Любомильського та Іваничівського району; територія цінних дубових насаджень Ківерцівського району).

Складовими екологічної мережі Волині є:

- Шацьке ядро (Шацький національний природний парк), на суміжних ділянках якого створено у 2011 році три латеральний біосферний заповідник «Західне Полісся» між Україною, Республікою Польща та Республікою Білорусь;

- Прип'ять-Стохідське ядро (національний природний парк «Прип'ять-Стохід») на прикордонні України та Республіки Білорусь, де можливе створення у перспективі білатеральної природоохоронної території;

- Білоозерське-Черемське ядро (Черемоський природний заповідник);

- Західно-Бузьке ядро (Національний парк «Західне Побужжя»);

- Цуманське ядро (Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуца»).

До екокоридорів, відносяться території, які з'єднують зазначені ядра та є сполучними, як з Рівненською і Львівською областями так і з суміжними державами – Республікою Польща та Республікою Білорусь [1]. Найважливішими екокоридорами регіону, які зв'язані міжнародними елементами екомережі є: заплава транскордонної р. Західний Буг; Шацько-Прип'ятський, що сполучає Шацьке та Прип'ять-Стохідське ядра; Західно-Бузько – Стохідський, що сполучає р. Західний Буг з Білоозерсько-Черемським та Прип'ять-Стохідським ядрами [2].

Шацький біосферний резерват, як вже було зазначено, виникає на базі *Шацького національного природного парку*, існуючий з 1983 року та розширений в 1999 році з 32 800 до 48 977 га. В його межах знаходяться комплекси найбільших озер в Україні, з озером Світязь (близько 2600 га), яке називають «українським Байкалом», а також великі площі, займані болотами, верхньою частиною Прип'яті та невеликим фрагментом долини Західного Бугу. Шацьке поозер'я розташоване в районі європейського вододілу між басейнами Балтійського і Чорного морів. Слід зазначити, що ще на початку

XX ст.. тут був викопаний канал, що поєднує озеро Світязь з Прип'яттю, одночасно поєднуючи стоки обох морів.

В структурах землекористування національного парку переважають ліси, що займають більше половини території. Велику частину займають водойми – 14,2 % і болота – 4 %. Луки займають 6,8 % площі, 25 % - орні землі і населені пункти. Флора парку налічує понад 800 видів вищих судинних рослин, 41 вид, з яких віднесено до Червоної книги України. Фауна парку представлена типовими поліськими видами. Тут знаходяться 55 видів ссавців, 241 вид птахів, 7 видів плазунів, 12 видів земноводних, 30 видів риб. До Червоної книги України віднесено 66 видів.

Ботанічний заказник «Втенський» (площа 130 га.) розташований біля с. Ростань і належить Ростанському лісництву Шацького учбово-досвідного лісового господарства. Утворений Постановою РМ України № 132 від 25.02.80 р. Унікальне естроне болото, де зростають сосна і береза, а серед сфагнового моху переважають угруповання осоки тонко кореневищної, андромеди багатолистої, багна звичайного. Тут зростають види, занесені до Червоної книги України – журавлина дрібноплідна, росички англійська та середня. Територія заказника входить до заповідної зони.

Лісовий заказник «Ялинник» (площа 83 га.) розташований біля с. Кам'янка і належить Ростанському лісництву Шацького учбово-досвідного лісового господарства. Утворений рішенням облради № 94/3 від 09.12.98 р. Цінні високо бонітетні сосново-ялинові насадження віком 120-160 років. Місце зростання валеріани дводомної, занесеної до Червоної книги України. Цей заказник також входить до заповідної зони.

Лісовий заказник «Ростанський» (площа 14,6 га.) розташований біля с. Кам'янка. Тут рішенням облради № 17/19 від 17.03.94 р. утворено Шацьке міжгосподарське спеціалізоване лісгосподарське підприємство. Клонова плантація високопродуктивних соснових насаджень, створена в 1967 році шляхом використання елітного насіння з 63 областей України, Росії і Прибалтійських держав, що є важливою базою для розвитку та поліпшення лісонасінневої справи як у Волинському так і в західному регіоні.

Іхтіологічний заказник «Озеро Соминець» (площа 46 га.) розташований неподалік від смт. Шацьк в межах Шацької селищної ради. Утворений рішенням облвиконкому № 272 від 26.07.83 р. Являє собою цінне озеро карстового походження.

Гідрологічний заказник «Пулемецький» (площа 112,4 га.) розташований неподалік від с. Пулемець. Це цінне болото, місцями проросле березою, осокою і чагарниками – місце зростання таких рідкісних червонокнижних видів, як росичка англійська і шейхцерія болотна.

Гідрологічний заказник «Піщанський» (площа 607,4 га.) розташований неподалік від с. Піща. Це болота, вкриті заростями берези повислої і верб. Зростають види, занесені до Червоної книги України – осока зближена, береза низька, росички англійська та середня.

Ботанічна пам'ятка природи «Дуб-велетень» (площа 0,01 га.) знаходиться біля смт. Шацьк і належить Шацькому лісництву Шацького учбово-досвідного ДЛГ. Вона утворена розпорядженням облвиконкому № 563-р від 27.12.72 р. Тут проростає одиноким деревом дуба череватого віком понад 300 років серед лісового масиву.

Ботанічна пам'ятка природи «Сосна і дуб-1» (площа 0,01 га.) знаходиться біля смт. Шацьк і належить Шацькому лісництву Шацького учбово-досвідного ДЛГ. Вона утворена розпорядженням облвиконкому № 563-р від 27.12.72 р. Тут можна знайти рідкісне явище в природі – дерева сосни звичайної та дубу череватого віком близько 125 років, що зрослися однією гілкою втрьох місцях.

Висновок. Наша країна повинна аналізувати результати своїх діянь у забезпечення підготовки матеріалів для створення природоохоронних територій міжнародного значення. Перш за все це розвиток біосферних резерватів в рамках Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», у тому числі транскордонних, розширення об'єкту Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини»

Бібліографія

1. **Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Волинській області за 2013 рік** [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.voladm.gov.ua /index.php?option=com_k2](http://www.voladm.gov.ua/index.php?option=com_k2)

2. **Звіт про результати виконання Державної програми транскордонного розвитку на 2007-2010 роки у 2009 році території Волинської області.** [Електронний ресурс] – Режим доступу: [www.voladm.gov.ua /filesarchive/2009.doc](http://www.voladm.gov.ua/filesarchive/2009.doc).

3. Створення транскордонного біосферного резервату та регіональної екологічної мережі в Поліссі. — К., 2008. — 246 с.

4. Три Полісся – спільна стратегія охорони і екологічного використання природної спадщини теренів польсько-білорусько-українського прикордоння. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// threepolessyes.paei. by/Materials/](http://threepolessyes.paei.by/Materials/)

5. Україна, Білорусь і Польща створюють резерват. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/476136-ukrajina-bilorus-i-polscha-stvoryuyut-rezervat.html>.

6. Dresden Declaration on Biosphere Reserves and Climate Change (28 June 2011). — http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SC/pdf/DRESDEN_

7. Madrid Action Plan for Biosphere Reserves (2008—2013). — <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001633/163301e.pdf>.

Рецензент: д.е.н., професор Кравців В. С.

УДК 330: 006.022: 502.36

Н. І. СТРОЧЕНКО

ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПРОЕКТІВ

Анотація: в статті розроблено інноваційний інструментарій реалізації енергетичних проектів для різних рівнів управління в Україні за досвідом використання стандартів ЄС в енергетичній галузі економіки.

Abstract: This paper developed an innovative toolkit implementing energy projects for various levels of government in Ukraine on experience with EU standards in the field of energy economics.

Ключові слова: інновації, інструменти, стандарти, лізинг, енергетичні ресурси сільського господарства.

Постановка проблеми. Питання використання різних видів енергетичних ресурсів, енергоємності валового

© Строченко Н. І. – к.е.н., доцент Сумського національного аграрного університету

внутрішнього продукту, відсоткове значення використання альтернативної енергетики є наслідками реалізації концепції «зеленої» економіки. Так, наприклад, енергомісткість ВВП в Україні перевищує показники країн ЄС-27 майже в 3 рази. Для порівняння, – на 1 тис. долл. Продукції в Україні використовується 0,41 тонни умовного палива, тоді як у Швейцарії – 0,1; Ізраїлі та Ірландії – 0,11; Великій Британії, Данії та Австрії – 0,12; Німеччині та Японії – 0,14 тонни. За оцінками експертів Міжнародного енергетичного агентства, для скорочення витрат на енергетичні ресурси в два рази Україні необхідно від 25 до 100 млрд долларів інвестицій в проекти з енергоефективності та енергозбереження [1].

В останні роки, у зв'язку зі світовою енергетичною кризою, все більше вчених і практиків приділяють уваги відновним джерелам енергії, біомасі, відходам сільськогосподарського виробництва тощо. Найбільший енергетичний потенціал припадає на тверду біомасу: продукція (енергетичні культури) і відходи (солома зернових) аграрного виробництва у рослинництві тощо. Важливою передумовою ефективного використання біомаси сільського господарства в біоенергетиці є достовірна оцінка її потенціалу та інноваційний інструментарій реалізації енергетичних проектів.

Для втілення таких та інших пріоритетів у 2010 році за підтримки програми «Менше вуглецю – швидше зростання» Фонду стратегічного розвитку (UK Strategic Programme Fund – Low Carbon, High Growth programme) розпочато реалізацію проекту «Стратегія енергетичної безпеки України до 2030 року». Мета проекту – підготовка Зеленої книги у сфері енергетики (визначення кола проблемних питань) і Білої книги у сфері енергетики (алгоритм вирішення проблемних питань). Аналітична записка «Виклики для енергетичної безпеки України: сучасний стан – 2010» пропонує огляд сучасного стану енергетичного сектору і стане основою для Зеленої книги «Проблемні питання енергетичної безпеки України до 2030 р.» [2, 3]. Тому реалізація зазначених проектів передбачає розробку інноваційного інструментарію реалізації енергетичних проектів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженням наявного потенціалу біомаси в Україні займалися Гелетуха

Г.Г., Кудря С.О., Міщенко Н.М., Калініченко В.М., Дубровін В.О., Сухін Є.І. та ін. Проблемам формування і ефективності використання сільськогосподарської сировини для виробництва біопалива присвячені наукові праці таких вчених: П.С. Вишнівського, В.І. Гавриша, О.О. Єранкіна, Н.В. Зіновчука, Г.М. Калетника, М.В. Калінчика, І.Г. Кириленко, Б.Й. Кириченко, І.В. Кушніра, О.М. Маслака, О.О. Митченка, С.А. Стасіневича, О.Г. Шайко, О.М. Шпичака та ін. [1 - 7].

Разом з тим, у літературних джерелах залишається не розроблений інноваційний інструментарій реалізації енергетичних проектів.

Мета досліджень. Метою дослідження є розробка інноваційного інструментарію реалізації енергетичних проектів для різних рівнів управління в Україні.

Результати досліджень. Енергетична безпека держави: поняття, індикатори та механізми її забезпечення, розвиток людства нерозривно пов'язані з використанням енергії різних видів і потенціалів. Протягом відомої його історії розвитку постійно зростали обсяги споживаної енергії людиною і змінювалися джерела її отримання: приблизно 1,0 млн Ккал/рік у примітивній економіці в середньому на людину, одержуваної за допомогою використання природної рослинності, до 19,9 млн Ккал/рік в середньому на одну людину в 2011 році, тобто, збільшилися майже в 20 разів. При передбачуваній чисельності населення світу в 2035, рівної 8,7 млрд чол., споживання енергії на одну людину в 2035 році може скласти в середньому від 20,0 до 23,0 млн Ккал на одну людину на рік, тобто, залишиться приблизно на рівні 2011, якщо будуть реалізовані серйозні інноваційні стратегії щодо підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів. За прогнозом глобальний попит на первинну енергію у світі в період 2013-2025 рр. збільшиться на 41%. Основними фундаментальними чинниками, що визначають обсяги сумарного попиту на первинну енергію у світі в цілому і в окремих країнах є чисельність їх населення і величина валового внутрішнього продукту (ВВП) як показника економічного зростання країн [5, 6, 7].

Численні дослідження показують, що між зростанням ВВП і попитом на первинну енергію в окремих країнах або їх групах до кінця ХХ століття існувала практично пряма залежність.